

**ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА»**

МЕДВЕДЬ МАРІЯ МИКОЛАЇВНА

УДК 811.161.2: 81'373.43:655.26

**СТРУКТУРА, СЕМАНТИКА І ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕРМІНІВ
ВИДАВНИЧО-ПОЛІГРАФІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА У СУЧАСНІЙ
УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ**

10.02.01 – українська мова

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Івано-Франківськ – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі суспільних дисциплін та української мови Закарпатського державного університету, реорганізованого згідно з наказом №155 від 14.02.2013 р. Міністерства освіти і науки України шляхом приєднання до ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент
Венжинович Наталія Федорівна,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
доцент кафедри української мови.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор,
член-кореспондент НАН України
Німчук Василь Васильович,
Інститут української мови НАН України,
завідувач відділу історії української мови;

кандидат філологічних наук
Осінчук Юрій Васильович,
Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича
НАН України,
науковий співробітник відділу української мови.

Захист відбудеться 24 жовтня 2014 року о 10 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 20.051.02 у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» за адресою: 76025, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 79.

Із дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» за адресою: 76025, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 79.

Автореферат розіслано вересня 2014 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат філологічних наук, доцент

Н. Я. Тишківська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Реферована дисертація є комплексним дослідженням українських термінів видавничо-поліграфічного виробництва (далі – ВПВ), які ввійшли вжиток із початку 90–х років ХХ століття й дотепер. Наукові пошуки в цій галузі знання ще не були предметом належної уваги дослідників, про що свідчать тільки поодинокі розвідки українських учених, де переважно фрагментарно висвітлюються окремі питання зазначеної проблематики (І. Агарков, Т. Добко, Р. Дудок, Л. Кислюк, Г. Миронюк, Г. Солоіденко та ін.).

Протягом останніх десятиріч опубліковано низку наукових праць, присвячених теоретичним і практичним проблемам українського термінознавства (Н. Андрейчук, М. Єльнікова, В. Іващенко, Т. Кияк, І. Кочан, З. Куделько, Л. Митрохіна, Т. Панько, Ю. Прадід, Л. Симоненко тощо). Зокрема, наявні наукові розвідки, в яких досліджується вплив інновацій на стабільність мовної системи та її граматичну будову (Є. Карпіловська), також учені привертають увагу до логіко-лінгвістичних проблем технічної термінології та особливостей її творення (І. Ковалик), специфіки термінології абстрактних іменників (В. Грещук), проаналізовано синтаксичні та словотвірні способи утворення, зокрема й термінологічних сполук (В. Кононенко). Закцентовано також увагу на джерелах українського термінотворення (Т. Лещук), проблемах адекватного перекладу термінів із англійської мови українською (М. Лозинський), охарактеризовано особливості стандартизації термінів і визначень поліграфії та видавничої справи (Г. Миронюк), звернено увагу на симптоми та синдроми сучасного термінотворення (П. Селігей), докладно описано галузеву термінологію в сучасній тлумачній лексикографії (Л. Томіленко) та інноваційні процеси в науковій термінології (Л. Туровська). За останній час вийшли в світ і наукові розвідки, присвячені окремим аспектам студіювання власне видавничо-поліграфічної термінології (Е. Огар, М. Процик). Певні наукові напрацювання у цій галузі є в інших слов'янських учених (Н. Бутько, Г. Винокур, Б. Головін, С. Гринев, В. Даниленко, Р. Кобрин, Г. Миськевич, В. Новодранова, В. Табанакова, А. Хаютин) та германістів (Е. Дубенець, В. Заботкіна, Н. Зайцева, Ю. Зацний, І. Рожнова, Л. Ткачова).

Актуальність теми дисертації визначається необхідністю виявити й різнобічно описати структурно-семантичні, словотвірні та функціональні особливості нових термінів видавничо-поліграфічного виробництва кінця ХХ – початку ХХІ століття. Значне їх накопичення в українській мові відбувається на тлі науково-технічного прогресу, в якому видавничо-поліграфічна галузь є однією з передових у народному господарстві. Стрімкий розвиток термінології професійно-орієнтованої мови, що супроводжується зростанням кількості термінів, не зафіксованих словниками, дає вагому підставу для їх поглибленого вивчення, систематизації й уніфікації. Нині виділяються нові вузькоспеціальні галузі з управління процесами друкування й модифікації їхніх різновидів, ведуться інтенсивні розробки в галузі застосування лазерних і цифрових технологій. Такі та подібні до них зміни знаходять відображення в новій українській видавничо-поліграфічній термінології (далі – УВПТ). Інтенсивна комп'ютеризація процесів поліграфічного виробництва розглядається в роботі як позамовний чинник, що

зумовив виникнення й розповсюдження нових термінів видавничо-поліграфічного виробництва. Інноваційні зміни у зазначеній галузі відобразилися на термінології, яку навчально-професійна література доповнила глосаріями. До них увійшла значна кількість видавничо-поліграфічних термінів, а також терміни з суміжних галузей, що підтверджується їх наявністю в галузевих, неологічних та видавничо-поліграфічних словниках.

Видавничу справу «Тлумачний словник термінів з видавничої, поліграфічної та пакувальної справи» (2006 р.) розглядає як сферу суспільних стосунків, що поєднує в собі організаційно-творчу та виробничо-господарську діяльність юридичних і фізичних осіб, які створюють, виробляють і розповсюджують виробничу продукцію; термін *поліграфія* поєднує в собі два значення: 1) сукупність технічних засобів для багаторазового репродукування однакових копій будь-якого образу: літер, знаків, малюнків і способів друкарського розмноження тексту, ілюстрацій тощо у вигляді книжок, брошур, буклетів, плакатів, афіш, географічних карт, атласів, грошових знаків і марок та багатьох інших видів друкованої продукції; 2) галузь промисловості, яка охоплює всі види виробництва друкованої продукції за оригіналами видавництва та інших організацій. Оскільки поліграфія є складником видавничого виробництва, у нашому дослідженні ми об'єднали поліграфічні та видавничі терміни в термінологічний комплекс – терміни видавничо-поліграфічного виробництва. У зв'язку з інтенсивним розвитком видавничо-поліграфічного виробництва внаслідок комп'ютеризації більшості його технологічних процесів та технічного устаткування кількість спеціальних термінів на позначення нових реалій продовжує стрімко зростати. Якщо усталена термінологія не перешкоджає взаєморозумінню професіоналів, то введення нових термінів і переосмислення старих усе-таки створює певні труднощі у спілкуванні. Усе це вимагає поглибленого вивчення новітньої УВПТ, періодом уведення якої в українську терміносистему є кінець ХХ – початок ХХІ століття.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна праця пов'язана з плановою науковою темою кафедри суспільних дисциплін та української мови Закарпатського державного університету «Актуальні проблеми суспільствознавства та української мови в процесі євроінтеграційного розвитку України», що виконувалася в контексті комплексної теми «Концептуальні та інституціональні засади євро регіонального співробітництва України в умовах інтеграційних і глобалізаційних процесів сучасності», номер державної реєстрації 0111U0005052. Тема наукового дослідження затверджена вченою радою Закарпатського державного університету (протокол № 4 від 3 лютого 2011 року), реорганізованого згідно з наказом №155 від 14.02.2013 р. Міністерства освіти і науки України шляхом приєднання до ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Мета дисертації – комплексне дослідження української термінології видавничо-поліграфічного виробництва, що увійшла в мовний ужиток наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття.

Поставлена мета передбачає виконання таких конкретних завдань:

- окреслити суть проблематики проведеного дослідження;

- установити взаємозв'язок між термінологічними одиницями зазначеного періоду і загальнолітературною українською лексикою;
- уточнити часові межі й джерела появи нових термінів в українській термінології видавничо-поліграфічного виробництва;
- описати екстралінгвальні фактори виникнення нових видавничо-поліграфічних термінів кінця ХХ – початку ХХІ століття;
- дослідити основні шляхи та способи номінації видавничо-поліграфічних термінів, а також їх структурно-семантичні особливості в межах зазначеного часового періоду;
- виявити специфіку функціонування нових термінів в українській термінології видавничої справи та поліграфії.

Об'єктом дослідження є терміни видавничо-поліграфічного виробництва (далі – ТВПВ), що увійшли в ужиток наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття до відповідної терміносистеми і зафіксовані в лексикографічних джерелах, використовуються в періодичних виданнях, технічній документації, Інтернет-сайтах тощо.

Предмет наукового пошуку – походження, структурно-семантичні, словотвірні та функціональні особливості сучасних видавничо-поліграфічних термінів зазначеного часового періоду.

Матеріалом дослідження слугували терміни видавничо-поліграфічного виробництва, що з'явилися в українській мові упродовж двох останніх десятиріч. Картотека фактичного матеріалу, описаного в дисертації, становить понад 1200 одиниць і створена методом суцільної вибірки з таких джерел: «Українсько-російський та російсько-український словник-довідник з видавничої справи» Е. Огар (2002), «Поліграфія та видавничі справи. Російсько-український тлумачний словник», уклад. Б. Дурняк, О. Мельников, О. Васишин, О. Дячок (2002), «Норми науково-технічної мови. Тлумачний словник термінів з видавничої, поліграфічної та пакувальної справи», уклад. П. Таланчук, С. Ярема, Ю. Коровайченко, В. Моргунок (2006), «Англо-український тлумачний словник редакційно-видавничої комп'ютерної термінології», уклад. В. Шевченко (2006), «Словник-довідник основних видавничих термінів» (для практики наукових установ), упор. А. Радченко (2009), «Український тлумачний словник видавничо-поліграфічної справи», уклад. П. Киричок, О. Величко, С. Гавенко та ін. (2011), технічні стандарти, наукові, навчальні видання, фахові періодичні видання, електронні ресурси. Картотека укладена також зі спеціальних українськомовних журналів і наукових статей із глобальної мережі Інтернет, документації та інструкцій із експлуатації різновидів поліграфічного виробництва, електронних версій тезаурусів і глосаріїв із різних галузей поліграфії та видавничої справи. Більша частина досліджуваних видавничо-поліграфічних термінів зафіксована в словниках та інших довідкових виданнях, а менша, що становить приблизно 15%, не зафіксована друкованими виданнями.

Виконання поставлених у дисертації завдань вимагало комплексного використання методів і прийомів наукового аналізу, які застосовуються в сучасній лінгвістиці. До них належать: метод суцільної вибірки з лексикографічних та інших

джерел, за допомогою якого вдалося виявити нові одиниці УВПТ; описовий, що дав змогу здійснити лексико-семантичний аналіз нових видавничо-поліграфічних термінів; традиційно-аналітичний метод спостереження й узагальнення мовних фактів, за допомогою якого виявлено закономірності виникнення сучасної УВПТ; ономасіологічний підхід – для дослідження номінативної структури найменування в її проєкції на позначене у сфері свідомості, яка формує внутрішній рефлексивний досвід, а також семасіологічний, який орієнтується на значення, зміст, що закріплюється за певною мовною формою; застосовано елементи кількісних підрахунків для формування системних уявлень про особливості УВПТ зазначеного періоду. У ході дослідження використовувався і метод компонентного аналізу для опису складу та структури нових термінів, а також прийом моделювання для виявлення найбільш продуктивних моделей творення УВПТ.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній *уперше* представлено результати дослідження причин і наслідків уведення в науковий обіг значної кількості термінів зазначеної сфери; *уперше* запропоновано новий підхід до аналізу видавничо-поліграфічних термінів української мови кінця ХХ – початку ХХІ століття; встановлено нову типологію тематичних груп термінологічної лексики видавничо-поліграфічного виробництва; *уперше* виявлено й різнобічно описано найпродуктивніші моделі творення термінів у галузі поліграфії та видавничої справи, які ввійшли в широкий ужиток унаслідок помітних змін, що відбулися у цих сферах виробництва за останні роки.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що отримані результати роблять певний внесок у теорію номінації, термінознавство й термінотворення. Виявлення лінгвістичних форм відображення науково-технічного прогресу, вивчення впливу розвитку науки й суспільства на формування термінології взагалі та окремих термінів зокрема дасть змогу встановити ступінь кореляції мовних та екстралінгвальних явищ.

Практична цінність дисертації визначається тим, що отримані результати дослідження можуть бути використані на лекціях і практичних заняттях із термінознавства, лексикології (розділ «Термінологія» і «Теорія номінації») у процесі навчання студентів, у лексикографічній практиці при укладанні тлумачного видавничо-поліграфічного словника української мови. Наші напрацювання полегшать роботу спеціалістів із науково-технічними текстами видавничо-поліграфічного характеру.

Особистий внесок здобувача. Весь виклад змісту запропонованого дослідження, підготовлена джерельна база, запропоновані методи й прийоми інтерпретації емпіричного матеріалу, отримані результати й висновки – це напрацювання автора дисертації і є його одноосібним самостійним внеском у розв'язання порушеної наукової проблеми. У публікації, підготовленій у співавторстві, автору належить збір та систематизація досліджуваного матеріалу, конкретне висвітлення проблеми, обґрунтування висновків.

Апробація результатів дослідження. Дисертацію обговорено й рекомендовано до захисту на розширеному засіданні кафедри суспільних дисциплін та української мови Закарпатського державного університету за участю викладачів

кафедри української мови, кафедри прикладної лінгвістики ДВНЗ «Ужгородський національний університет», кафедри філології Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II. Положення й висновки роботи оприлюднено на щорічних звітних наукових конференціях професорсько-викладацького складу Закарпатського державного університету; на міжнародних наукових та науково-практичних конференціях: ХХ, ХХІ, ХХІІ Міжнародній науковій конференції ім. проф. Сергія Бураго «Мова і культура» (Київ, 2011, 2012, 2013), II Міжнародних наукових читаннях «Лінгвістичні студії молодих дослідників» пам'яті професора К.Ф.Шульжука (Рівне, 2012), Міжнародній науково-практичній конференції «Формування і розвиток бібліотечного електронного середовища» (Київ, 2011), VI Міжнародній науково-практичній конференції «Міжкультурна комунікація: мова – культура – особистість» (Острозь, 2012), VI Міжнародній науково-практичній конференції «Пріоритети германського і романського мовознавства» (Луцьк, 2012), IV Міжнародному Кримському лінгвістичному конгресі «Язык и мир» (Ялта, 2012), інтернет-конференції «Современная филология в международном пространстве языка и культуры» (Астрахань, 2013).

Публікації. Проблематику, теоретичні й практичні результати виконаної роботи викладено в 11 публікаціях, 7 із яких надруковано у фахових виданнях, затверджених ДАК Міністерства освіти і науки України, 2 – у закордонних виданнях.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаної літератури (209 позицій), *Таблиці №1* у тексті дослідження, а також Додатків А, Б і В, в яких розміщено *Таблицю №2* та індекс описаних термінів (понад 1200 одиниць). Загальний обсяг дисертації – 246 сторінок, із яких основного тексту – 186 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, проаналізовано стан її опрацювання в науковій літературі, вказано на зв'язок дисертації з науковою проблематикою установи, в якій її виконано, сформульовано мету та завдання, подано відомості про джерела дослідження, з'ясовано методи аналізу, розкрито наукову новизну та практичне значення, вказано форми апробації результатів дослідження, подано відомості про структуру й обсяг роботи.

Перший розділ «**Проблеми термінологізації в сучасній лінгвістиці**», який складається з п'яти підрозділів, присвячений висвітленню теоретичних засад дослідження. На основі аналізу концептуальних положень у вітчизняній та зарубіжній лінгвістиці викладено різні погляди вчених на проблеми сучасних процесів термінізації, розглядаються питання, пов'язані з джерелами виникнення термінів, з'ясовано шляхи і способи їх творення.

У підрозділі 1.1. «*Статус нового в сучасній лінгвістичній теорії*» проаналізовано погляди вчених щодо теорії «*нового в мові*»: необхідність народження нового слова в лексичній системі мови, умови та механізми його творення та освоєння.

Аналіз поглядів лінгвістів засвідчив, що однією з головних ознак нового терміна є ознака об'єктивної новизни, яка припускає відсутність певної одиниці в лексичній системі мови. Критерієм у визначенні *нового* є час. З'ясовано, що статус нового слова визначається такими основними чинниками: 1) розумінням нового слова як стилістичної категорії, де головним є «відчуття новизни» у процесі сприйняття слова; 2) тлумаченням *нового* як слова на позначення новоутвореної реалії, що виникла у зв'язку з розвитком науки, техніки і виробництва.

У підрозділі 1.2. «*Поняття новий термін і його структурна характеристика*» з'ясовано зміст та обсяг цих реалій, розглянуто їхні спільні ознаки, які відрізняють їх від інших слів, та вимоги, що ставляться до них. Виділено основні тематичні групи УВПТ: назви обладнання видавничих комплексів, назви нових друкарських технологій, назви друкарського та післядрукарського обладнання, назви комп'ютерних технологій і програм, розроблених для цифрового друку. Здійснено їх поділ за структурними моделями (однокомпонентні та багатокомпонентні), з'ясовано відмінність *терміна* як мовної одиниці від *номена та професіоналізму*.

У підрозділі 1.3. «*Джерельна база термінології*» зазначено, що джерела формування термінології зумовлені специфікою термінологічної номінації. Для термінології ВПВ – це, зокрема, власномовні лексичні ресурси, переосмислення значень раніше відомих слів, входження іншомовних запозичень, засвоєння українською мовою чужих термінів безпосередньо або через посередництво інших мов, а також різні типи калькування.

У підрозділі 1.4. «*Основні шляхи і способи термінотворення*» з'ясовано основні шляхи термінотворення: термінізація, створення термінів-фраз на базі наявного інвентарю. Зібраний емпіричний матеріал дає змогу стверджувати, що терміни ВПВ, як правило, утворюються такими основними способами: зміною значення (вторинна лексична номінація), словотворенням та запозиченнями. Одним із найпродуктивніших способів творення термінів нині є синтаксичний. Проведений аналіз досліджуваної термінології показав перевагу зв'язаних багатокомпонентних термінологічних словосполучень у сучасному поліграфічному слововживанні.

У підрозділі 1.5. «*Методологічні засади дослідження видавничо-поліграфічних термінів*» описано теоретико-методологічну основу дисертаційної роботи, яка ґрунтується на основних положеннях праць українських та зарубіжних мовознавців. Методичним підґрунтям нашого дослідження стали процедури й прийоми вказаного наукового аналізу конкретного емпіричного матеріалу.

У другому розділі «*Екстралінгвальні чинники творення термінів видавничо-поліграфічного виробництва*», який складається із чотирьох підрозділів, розглянуто питання, що стосуються соціолінгвістичного підходу до вивчення термінології ВПВ, впливу екстралінгвальних чинників на виникнення й способи її формування. Проаналізовано витoki видавничо-поліграфічної термінології, вплив інноваційних змін узагалі та комп'ютеризації зокрема на поповнення словника УВПТ, а також звернена особлива увага на взаємозв'язок досліджуваних термінів із терміноодинамиці інших галузей науки й техніки.

У підрозділі 2.1. «*Соціолінгвістичний підхід до вивчення термінології*» розглянуто суть соціолінгвістики як галузі мовознавства з проєкцією на дослідження термінів ВПВ, а саме: 1) як вплинули соціальні чинники на функціонування термінів; 2) як відобразилися ці чинники у мовній структурі. Соціолінгвістика пов'язана з проблемами захисту престижу мови, дотриманням її користувачами літературних норм, що є важливим при творенні нових термінів видавничо-поліграфічної справи. Оновлення і збагачення УВПТ – неминучий та закономірний процес, бо відображає успіхи наукового пізнання й розвиток українського суспільства. Проте є нагальна потреба у створенні потужного пласту питомих українських термінів, оскільки нині, як засвідчує досліджений матеріал, спостерігається помітне засилля іншомовних назв у складі різних конструкцій.

У підрозділі 2.2. «*Витoki видавничо-поліграфічної термінології та вплив інноваційних змін видавничо-поліграфічного виробництва на розвиток терміносистеми*» з'ясовано, що основою сучасної УВПТ є друкарська термінологія (сягає середини XV століття), яка була послідовницею термінології рукописного книгописання (сягає кінця X – початку XI століття). Значна частина термінів, що позначала елементи книги (зовнішній вигляд, форма шрифту, внутрішня структура, оздоблення), стала основою друкарської термінології, яка, в свою чергу, започаткувала видавничо-поліграфічну термінологію. Спадкоємний зв'язок, засвідчений століттями, підтверджують терміни на позначення: функціональних елементів як книги, так і складників друкарської форми, що їх відтворює, одиниць вимірювання форматів та обсягів друкованої книжки, основних технологічних операцій, друкарського знаряддя, друкарських професій, друкарських закладів. До прикладу: *друкування, складання, туансон, курсив, колонцифра, коректор, шрифт, екземпляр, пагінація, оригінал* та ін. Використання друкарської термінології у видавничій та поліграфічній справі відбувалося в першій половині XIX ст. як результат виокремлення їх у самостійні галузі господарства. Унормування і впорядкування УВПТ припадає на 20-30 роки XX століття, що стали періодом розквіту згаданої термінології, підтвердженням чого є вихід у світ технічних словників, до яких входили друкарські лексеми. Перші спроби наукового аналізу, нормалізації, систематизації та кодифікації УВПТ розпочалися у 90-х роках XX століття.

У підрозділі 2.3. «*Вплив комп'ютеризації на поповнення видавничо-поліграфічної термінології*» встановлено фактор впливу кардинальних змін технічних засобів та технологічних процесів видавничо-поліграфічного виробництва наприкінці XX – на початку XXI століття на УВПТ, що призвело до значного розширення терміносистеми. Основа видавничої галузі – це відповідний процес, початком якого є підготовка до випуску видання у світ, закінченням – передавання накладу у книготорговельну мережу. Він охоплює декілька стадій: редакційну – редакційна оцінка й підготовка наявного матеріалу до виробництва; видавничу – вичитування й технічна розмітка видавничого оригіналу, а також підготовка й обробка оригінал-макету; виробничу – складання у друкарні, репродукційні роботи, друкувально-брошурувально-палітурні й обробні роботи. Комп'ютерна індустрія принесла в УВПТ не тільки нові технічні терміни, а й терміноодинамиці на позначення

прогресивних видавничих технологій, видавничих комплексів та програм, напр.: *фрейм, тьюнінг, трафік, тонер, тригер, сканування, електронний ресурс, інтерфейс, брендмауер, компілятор, курсор, маркер, сервер, сканування* тощо. Додрукарська підготовка видання практично повністю виконується за допомогою комп'ютера, що забезпечує використання цифрових технологій для створення, монтажу та виготовлення друкарського продукту. Зафіксовано терміни, які відображають технологію настільних видавничих систем, що сприймає графічні форми й призначена для верстки. Сюди включено також терміноодиниці, які ввійшли в терміносистему з появою та розвитком сканувальної техніки. Запровадження настільних видавничих систем викликало потребу в найменуванні не тільки самої системи, а й усіх процесів, які в ній відбуваються, і, відповідно, зумовило появу нових термінів, напр.: *кольороподіл у настільній видавничій системі, настільна електронна видавнича система, настільна репродуктивна система*. До УВПТ входять такі комп'ютерні терміни, напр.: *банк даних, текстовий редактор, ініціалізація, командний рядок, монітор, носій даних* та ін.

З'ясовано, що інноваційні зміни в галузі супроводжувалися термінологічними запозиченнями з комп'ютерної термінології, напр.: *буфер друкувального пристрою, декодер, драйвер, кластер*. Донором нового слова-терміна виступає мова тієї країни, яка є батьківщиною технічної чи інформаційної розробки (переважають терміни-англізми, напр.: *плотер, сканер, кернінг*). Крім того, більшість програмних продуктів є англійськими, до прикладу, технічно-комп'ютерна термінологія охоплює команди та опції текстових і графічних редакторів, електронних перекладачів, програм верстки: *Microsoft Word, Fine Fireworks, Adobe Photoshop* тощо.

Серед комп'ютерних термінів простежується незначна частка тих, які виникли на власне українському національному ґрунті. У дисертації фіксуємо жаргонізми, утворені шляхом асоціативних зв'язків із іншомовними словами і відомі лише вузькому колу фахівців (*пентюх* – 'комп'ютер Pentium'; *клава* – 'клавіатура'). Тому перед українськими лінгвістами постає головне завдання – створення питомого, переклад чи пошук українського відповідника.

У підрозділі 2.4. «Взаємозв'язок видавничо-поліграфічної термінології з термінами інших галузей науки й техніки» встановлено вплив розвитку науки й техніки на вдосконалення видавничо-поліграфічної термінології. Емпіричний матеріал засвідчує, що до терміносистеми активно входять терміни із дотичних терміносистем, ядром термінологією яких є об'єкт діяльності видання: бібліотечно-бібліографічної, книготорговельної та пакувальної справи, напр.: *видання електронне, арт-часопис, бестселер, бренд-бук, логотип, дисплей-тара, камбопак, трилер*. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття терміносистема ВПВ поповнилася значною кількістю термінів із економічної галузі, напр.: *аудит, бартер, бізнес-план, дотація, інвестування, лізинг, логістика, маркетинг, менеджмент, прайс-лист, тендер, сертифікація*; хімічні терміни (пов'язані з виробництвом та властивостями паперу, друкарських фарб, лаків, фотоматеріалів), напр.: *ламінування, трепінгування, термотрансферна технологія*; технічні терміни: *процесор, сервер, сканер, факс, твейджер, смартфон*; соціологічні терміни:

креатив, піарник; терміни інформатики: *кольорокалібрування, електронний текст, електронні системи для оброблення ілюстрацій, модифікатор, трасування* тощо.

У третьому розділі «Структурно-семантичні та функціональні особливості термінів видавничо-поліграфічного виробництва», який складається з шести підрозділів, представлена тематична, структурна та функціональна характеристика видавничо-поліграфічних термінів, проаналізовані терміни ВПВ із погляду походження та основних способів їх творення.

У підрозділі 3.1. «Тематична, структурна та функціональна характеристика термінів видавничої справи й поліграфічного виробництва» здійснено тематичне групування УВПТ відповідно до термінополів: 1) видання (*видання електронне, інтернет-видання*); 2) редакційно-видавничі процеси (*візуальне редагування; комп'ютерна коректура, лексикографування електронне*); 3) додрукарські видавничі процеси (*електронна ретуш, комп'ютерна верстка, електронний монтаж*); 4) друкарський процес, способи друку (*настільна видавнича система, п'єзоелектричний друк, лазерно-голографічний друк, оперативна поліграфія*); 5) технічні засоби та матеріали (*крапельно-струминний принтер, ламінування, буфолен*); 6) брошурувальне й оздоблювальне виробництво, виробництво окремих видів друкованої продукції (*суперобкладинка, візитна картка, воблер*).

У роботі виділено терміни-слова (однокомпонентні), напр.: *кадрування, трафік, зчитування* і терміни-словосполучення (багатокомпонентні), а саме: двокомпонентні, напр.: *барабанный сканер, ефект ретушування, струминний принтер*; трикомпонентні, напр.: *знакосинтезувальний друкувальний пристрій, безударний друкувальний пристрій*; чотирикомпонентні, напр.: *системи оброблення ілюстрацій електронні, процесор для обробки формних пластин*; п'ятикомпонентні, напр.: *електронна система додрукарської підготовки видань, текстовий режим роботи видавничої системи*; шестикомпонентні, напр.: *автоматизована система перероблення текстової та ілюстративної інформації, засіб уведення й виведення тексту та графічних даних*; десятикомпонентний: *струминний принтер, що працює за принципом розпилювання фарбувальної речовини, підігрітої до рідкої фази*.

Аналіз структури УВПТ засвідчує, що з досліджених термінів більшість становлять однокомпонентні терміни-іменники – 45,5 відсотка; прикметники – 3,84 відсотка; дієслова – 2,12 відсотка. Двокомпонентні складають 30,5 відсотка, трикомпонентні – 12,38 відсотка, чотирикомпонентні – 4,62 відсотка, п'ятикомпонентні – 1,41 відсотка, шестикомпонентні – 1,17 відсотка, десятикомпонентні – 0,07 відсотка. Отже, що більша кількість компонентів, то менша їх функціональна репрезентація.

Функціонування і структуру УВПТ простежено у вітчизняних часописах із проблем видавничої справи та поліграфічної діяльності, у науковій, навчальній, довідковій літературі. Кількісна та структурна характеристика новотворів ВПВ представлена у Таблиці 1 (див. с. 10).

У підрозділі 3.2. «Класифікація видавничо-поліграфічних термінів за походженням» виділено окремі групи: власномовні (українські), запозичення, поєднання українських термінів та запозичень, відповідність іншомовному терміну питомо українського, інтернаціоналізми та кальки (напівкальки).

Таблиця 1

*Кількісно-структурна характеристика нових українських
видавничо-поліграфічних термінів*

Одно-компон.	Дво-компон.	Три-компон.	Чотири-компон.	П'яти-компон.	Шести-компон.	Десяти-компонентний	Загальна к-сть
613	390	158	59	18	15	1	1254

У першій частині підрозділу розглядаються власномовні (українські) терміни, які ввійшли в лексику у період утвердження державності країни й мови, бо природним є прагнення до термінотворення на основі власної мови, напр.: *роздруківка, оброблення, жовклість*. Технологічний розвиток галузі спричинив уведення багатослівних термінів. Серед питомо українських значна частка складених термінів, напр.: *струминний друк, мережна видавничка справа*. Розхитуванню норм української мови, на нашу думку, перешкоджають фахові лексикографічні видання, де зафіксовані новотерміни, які в своїй структурі поєднують переважно український термін і запозичення (слів або морфем), напр.: *струминний принтер, трилінійний сканер, принтерна роздруківка*. Спробою творення власне українських видавничо-поліграфічних термінів є: *лагуна* – (замість *пробіл*), *складання* – (замість *копіляція* (англ.)), *формувач* – (замість *драйвер* (англ.)), *друкувальний пристрій* або *друкарка* – (замість *принтер* (англ.)), *вивідний пристрій* – (замість *іміджсетер* (англ.)), *перекриття контурів* – (замість *трєнінг* (англ.)), *числовий пристрій* – (замість *рекордер* (англ.)). Творення нових термінів іноді спричиняє початковий сленговий варіант їх уживання в професійній мові. Більшість сленгізмів запозичені з комп'ютерно-інформаційної галузі: *вжикалка* – (*матричний принтер*), *сідюк* – (*CD-ROM*), *комп* – (*комп'ютер*), *вєбка* – (*вєбкамера*), *болото* – (*спотворений текст на екрані комп'ютера*), *клава* (*клавіатура*), *миша* (*маніпулятор*), *чайник* (*людина, яка не розуміється на комп'ютерах*) та ін. Спостерігається тенденція повернення в ужиток пасивної лексики: *чарунка* (*заглибина*), *світлина* (*фото*), *число часопису* (*номер журналу*), *жовклість паперу* (*пожовклість*), *наклад* (*тираж*) тощо. Та все ж констатуємо, що кінець XX – початок XXI століття, поповнивши видавничо-поліграфічну терміносистему значною кількістю сучасних терміноодиниць, виявився пасивним у тенденції творення власне українських термінів. Спроба створення українських відповідників часто зумовлює термінологічну синонімію, невмотивоване калькування, порушення семантичної точності терміна.

У другій частині підрозділу досліджується процес поповнення словникового складу мови видавців та поліграфістів запозиченнями. Серед тих, які суттєво розширили видавничо-поліграфічну терміносистему, переважають елементи англійського походження. Головними причинами такого явища є: процеси глобалізації у суспільстві та інтернаціоналізації в мові; поява наукових відкриттів та технічних інновацій (нових понять і реалій), престиж англійських країн, а отже, англійської мови у світі. Становище англійської мови як мови міжнародного

спілкування зумовлює використання термінології англійського походження навіть у тих випадках, коли відкриття належать іншим країнам світу. Аналізуючи запозичення, фіксуємо, що серед них англійські терміни становлять 70%. До прикладу, англійськими є: *плотер* – 'периферійний пристрій, керований з комп'ютера', *рекордер* – 'записувальний пристрій', *стікери* – 'наклейки', *тонер* – 'фарбувальна речовина (порошок), яку використовують під час друку', *сканер* – 'периферійний електронний пристрій оцифрування і введення двомірних зображень', *трафік* – 'у видавничих системах потік повідомлень (сигналів)', *картридж* – 'корпус для зберігання тонера', *постер-трансформер* – 'різновид конструктивної реклами поліграфічного виконання', *воблер* – 'різновид друкованої продукції', *аерограф* – 'пневматичний прилад, яким розпилюють фарбу', *кліринг* – 'система безготівкових розрахунків', *прес-реліз* – 'випуск для преси', *некеджинг* – 'малі видавничі підприємства' тощо.

Термінологічними поповненнями стали латинізми: *абляція* (від лат. *ablation* – 'спад') – 'процес руйнування спеціального реєструючого шару', *адаптер* (від лат. *adaptare* – 'приспосовувати') – 'вбудовувана в ЕОМ плата для сполучення системної шини з периферійними пристроями', *віртуальний* (від лат. *virtualis* – 'можливий') – 'комп'ютерне подання якогось реального явища', *термінал* (від лат. *terminus* – 'кінець') – 'пристрій, що забезпечує взаємодію користувача з обчислювальною системою', *копіляція* (від лат. *compilatio* – букв. 'крадіжка') – 'процес переведення початкового тексту програми в об'єктний код, конвертація коду в машинну мову й «підключення» програмного додатка до центрального процесора', *монітор* (від лат. *monitor* – 'той, що попереджає') – 'електронний пристрій для візуального відображення інформації' та ін.

Серед термінів трапляються грецькі запозичення: *автомінія* (від грецьк. *οίδιος* – 'сам' і *ατοτύπομα* – 'відбиток') – 'спосіб відтворення півтонових оригіналів шляхом перетворення півтонового зображення в мікроштрихове', *термографіка* (від грецьк. *θερμη* – 'тепло, жар' та *γραφης* – 'пишу, малую') – 'спосіб копіювання', *диск, дискета* (від грецьк. *δίσκος* – 'плоский') – 'носії даних, запис на якому або зчитування з якого здійснюється світловим променем', *електронний* (від грецьк. *ήλεκτρον* (електрон) – 'бурштин'), *логотип* (від грецьк. *λόγος* – 'слово' і *τύπος* – 'тип') – 'комбінація початкових літер', *програма* (від грецьк. *πρόγραμμα* – 'публічна об'ява') – 'послідовність інструкцій, які виконує обчислювальна система' та ін. Значного поширення набули складні терміни з композитом *мікро* (від грецьк. *μικρός* – 'малий', напр.: *мікрографія*) та *макро* (*μακρός* – 'великий', напр.: *макророзширення*). В УВПТ зазначеного періоду виявлені також кальки (напівкальки), напр.: *дискетод*, *графобудівник* тощо. У мові видавців зафіксовано ряд інтернаціоналізмів: *дилер, драйвер, копірайт, інтегратор, інтернет, інтерфейс, консалтинг* тощо.

У підрозділі 3.3. «Структурні моделі творення видавничо-поліграфічних термінів» встановлено закономірності творення і сполучуваності різних типів термінологічної лексики видавничо-поліграфічного виробництва. Ми послуговувалися прийомами лінгвістичного моделювання, за допомогою яких визначили типи складених номінацій та словотвірних структур. Аналіз видавничо-

поліграфічних термінів у лексико-граматичному аспекті, який ґрунтується на структурі складених сполук, виявив, що високопродуктивними моделями є такі словосполучення: **'прикметник + іменник'** – 285 термінів (22,33 %), напр.: *цифрова кольоропроба, фотоскладальний апарат, фонове зображення, трілінійний сканер, термографічний друк, репродукційні процеси, растровий процесор*; модель **'іменник + іменник'** складає 101 термін (7,91 %), напр.: *виведення зображення, виділення меж, відтворення ліній, ефект аерографа, калібрування монітора, кодування зображення, коректура тексту, конвектори файлів, крок табуляції, ламінування паперу, лінійність розгортки*; на модель творення **'прикметник + прикметник + іменник'** припадає 59 термінів (5,57 %), напр.: *автоматичний коректурний пристрій, базове програмне забезпечення, безударний друкувальний пристрій, вивідні друкувальні пристрої, відкритий друкерський інтерфейс, графічний електронний планшет*.

У підрозділі 3.4. «Морфологічний спосіб творення видавничо-поліграфічних термінів» виявлено, що найбільш продуктивною є афіксація з перевагою суфіксації, менш продуктивними є префіксація, префіксально-суфіксальний різновид, осново– і словоскладання, а останнім часом – ще й аббревіація.

У першій частині підрозділу досліджено суфіксальне словотворення УВПТ. Оскільки значну частину термінів УВПТ становлять іменники, найбільш продуктивною є реалізація словотвірних моделей іменника. Виявлено такі віддієслівні словотвірні моделі: 1) 'дієслівна основа + суфікс –*ння* (–*ання*, –*ення*)', за якою утворено понад 70 дериватів, напр.: *впорядкування, згладжування, зчитування, калібрування, відтворення, проектування, прокручування, оцифрування, недокопіювання, верстання, обчислювання, виокремлення, оброблення, відновлення, відтворення (даних), відтворення (ліній, пікселів), перезавантаження, виділення (меж)* тощо; 2) 'дієслівна основа + формант –*(а)*', яка є синонімічною до попередньої моделі (це передусім засвідчують паралельні утворення на зразок *вивідка і виведення (зображення), прокрутка і прокручування, ввідка і вивідка (зображення)*, напр.: *роздруківка, заставка, начитка, приклейка, прийомка, дооцінка* та ін.); 3) відприкметникові номінації, утворені за моделлю 'ознака + суфікс –*ість*', напр.: *зв'язність, зв'язаність, (не)конкурентоздатність, (не)насиченість, (не)прозорість, віртуальність, обіговість, інтерактивність, лінійність, жовклість*; 4) 'дієслівна основа + суфікс –*ач*', що має словотвірне значення 'предмет, за допомогою якого виконується певна дія', напр.: *захоплювач, нагромаджувач, накопичувач, перетворювач*; 5) 'дієслівна основа + суфікс –*ація*' – реалізується в похідних зі значенням предметності дії, процесу, однак протяжність дії в часі виражається в них нечітко, напр.: *монополізація, інтерполяція, візуалізація, комп'ютеризація, ратифікація, rasterизація, розідентифікація, модуляція, переадресація, передискредитація, ініціалізація, паспортизація, маршрутизація*; 6) 'основа іншомовного іменника + іншомовний суфікс –*ор* (–*ер*)', зі словотвірним значенням 'особа за характером її діяльності', напр.: *дистриб'ютор, приватизатор*.

Термінологічні прикметники утворені від іменникових та дієслівних основ (у т.ч. пасивних дієприкметників, які ад'єктивуються) і входять до таких чотирьох словотвірних моделей: 1) 'іменникова основа + суфікс –*ий*', що об'єднує

приблизно 20 похідних, зокрема: *архівний, планшетний, комп'ютерний, оптичний, барабанный, електронний, курсивний, ксероксний, мікрокомп'ютерний, гібридний, дотаційний, командний, аерографічний, логістичний*; 2) 'іменникова основа + суфікс –*ов/ий*', напр.: *кліринговий, штриховий, маркетинговий, растровий, цифровий, звуковий, лізінговий*; 3) 'іменникова основа + суфікс –*аль/ий*', похідні якої характеризують спеціальні пристрої та функції терміносполук, напр.: *друкувальний (пристрій), сканувальний оптичний (пристрій), підрізувальний (плотер), передавальна (функція)*; 4) 'пасивний дієприкметник – ад'єктив' характеризується своєрідною трансформацією дієслівної семантики у прикметникову, напр.: *записуваний CD, перезаписуваний CD, розподілена база, розподілені розрахунки*.

Серед суфіксальних дієслів виокремлюється група відіменникових дериватів, утворених за продуктивною моделлю 'основа іменника іншомовного походження + суфікс –*ува*–', напр.: *архівувати, паспортизувати, форматувати, моделювати, факсувати, сертифікувати, тестувати, раструвати, презентувати, фінансувати, лімітувати, ліцензувати, ламінувати, спонсорувати, тренінгувати, рекламувати*.

У другій частині підрозділу досліджено префіксальне словотворення термінів ВПВ, утворених за такими словотвірними моделями: 1) 'префікс *від*– + дієслово', напр.: *відксерити, відфаксувати*; 2) 'префікс *пере*– + дієслово', напр.: *перереформувати, перепрофілювати*; 3) 'префікс *про*– + дієслово', напр.: *проновити, простимулювати*; 4) 'префікс *роз*– + дієслово', напр.: *розархівувати*; 5) 'префікс *за*– + дієслово', напр.: *запрезентувати*; 6) 'префікс *ре*– + дієслово', напр.: *реінвестувати, репрезентувати*. Серед префіксальних термінів-іменників простежуються такі словотвірні моделі: 1) 'префікс *пере*– + абстрактний іменник на –*ація*', напр.: *переадресація, передискредитація* (усього 2 деривати); 2) 'префікс *анти*– + іменник іншомовного походження', напр.: *антидемпінг, антиреклама*; 3) 'префіксод *мікро*– + іменник', напр.: *мікроафіша, мікροідентифікація, мікрокомп'ютер, мікропроцесор, мікросередовище* (у терміні *мікросередовище* – єдиний серед згаданих український іменник *середовище*). Префіксально-суфіксальними є похідні прикметники, які входять до таких словотвірних моделей: 1) 'префікс *без*– + іменникова основа + суфікс –*ий*', напр.: *бездотаційний, безконтактний (друк, принтер), безударний (друкувальний пристрій)*; 2) 'префікс *на*– + іменникова основа + суфікс –*н/а*', напр.: *настільна (видавнича система, репродуктивна система)*.

У третій частині підрозділу досліджено важливе місце у видавничо-поліграфічній термінології складних слів, утворених способом осново– й словоскладання та аббревіації. Семантико-словотвірна структура складного слова залежить від семантики його твірних компонентів, які пов'язані між собою або сурядним (*кеш-пам'ять, принтер-аерограф, бук-дизайн*), або підрядним зв'язком (*графобудівник, кольоропроба*). За частиномовною приналежністю досліджуваних нами термінів ми виділили декілька словотвірних моделей: 'іменник + іменник', напр.: *експрес-видання, постскрипт-ширфт, прес-бюлетень, бета-тест, проксі-сервер, постер-трансформер* та ін. (їх приблизно 30); 'іменник + інтерфікс *о* + іменник', напр.: *кольороподіл, кольоропроба, кольорокалібрування,*

лексикографування, синхромаркетинг та ін. (їх приблизно 20); модель 'іншомовний елемент авто + іменник', у якому компонент авто багатозначний, представлена такими одиницями, напр.: автокоректура, автокернінг, автоінтерліньяж, автономування, автотипія; за моделлю 'іменник інтернет + іменник' утворено 15 складних слів, напр.: інтернет-версія, інтернет-видання, інтернет-газета, інтернет-джерело, інтернет-зв'язок, інтернет-преса та ін.; модель 'елемент веб- + іменник' представлена 6 композитами: веб-каталог, веб-сторінка, веб-ресурс, веб-сайт, веб-сервер, веб-майстер; за словотвірною моделлю 'компонент фото + іменник' утворені такі терміни, напр.: фотошоп, фотосторінка, фототаймер, фотожурнал; модель 'іменник + інтерфікс *o* + дієслівна основа + суфікс -ник' представлена, зокрема, такими термінами, напр.: прийомопередавальник, фондорозпорядник.

Складні прикметники утворені за такими словотвірними моделями: 1) 'основа прикметника + інтерфікс *o* + прикметник'; компоненти цієї моделі рівноправні між собою, напр.: алфавітно-цифровий (режим), кодово-імпульсивна (модуляція), крапельно-струминний (принтер), програмно-апаратне (забезпечення), число-аналоговий (перетворювач) та ін.; 2) модель 'числівникова основа + іменникова основа + суфікс' представлена такими мовними одиницями, напр.: багатосерійний, малозумливий, однотонове (видання); 3) за моделлю 'основа прикметника + іменник + суфікс' утворені, напр., прикметники: зовнішньомовний, неповнокодова (перфострічка). Наведені структурно-морфологічні моделі іменникових та прикметникових термінів-композитів мають різноманітну будову, яка зводиться переважно до двох типів зв'язку – сурядного і підрядного.

Серед нової УВПТ виявлено та укладено індекс абrevіатур, які складають 2,04 % від досліджених термінів, напр.: АСППГ – 'автоматизована система переробки текстової і графічної інформації'; АСКВ – 'автоматизована система керування виробництвом'; АВП – 'автоматизований виробничий процес'; ЗПС – 'зображення перевідні самоприклеювальні'; КВС – 'комп'ютерна видавнича система'; ОРЗ – 'оптичне розпізнавання знаків'; САГ – 'система автоматизованої графіки'; САПР – 'система автоматизованого проектування'.

У підрозділі 3.5. «Лексико-семантичний спосіб творення видавничо-поліграфічних термінів» досліджено терміни, утворені таким шляхом: 1) семантичного переосмислення загальноживаних слів (власномовних та запозичень), загальнонаукових та технічних термінів інших галузей. Це, зокрема, іменники: адреса, архів, архітектура, бібліотека, виведення, відлуння, відмазка, вікна, вірус, вливання, друкарка, зависання, закладка, заставка, згладжування, змішування, інтерпретатор, кадрівання, калібрування, каретка, кватирка, клави, клієнт, клонування, ключ, команда, комірка, контролер, лагуна, маскування, меню, миша, навігація, носій (даних), пакет, переважання, платформа, поріг, прийомка, прокрутка, прокручування, пропуск, редактор, розпаковування (даних), рядок меню, указка, чайник; прикметники: напівжирний, підрізальний, піратський, периферійний; дієслова: вирізати, завантажувати, записувати, маскувати, рекламувати, розархівувати; фразеологізми: скануй і друкуй; сміття на вході – сміття на виході; що бачиш – те отримаєш, досягнеш; повністю готовий «під ключ»;

2) творення нових видавничо-поліграфічних термінів шляхом метафоризації: береги електронні, виділення меж, закрита архітектура, командний рядок, розділення часу, рядок меню, шрифти вбудовані, кадрівання, калібрування, платформа, піратство.

У підрозділі 3.6. «Синтаксичний та лексико-синтаксичний способи творення термінів видавничо-поліграфічного виробництва» виділено такі основні групи видавничо-поліграфічних термінів: 1) дієслівні словосполучення, що складаються з перехідного або неперехідного дієслова і залежного від нього іменника, напр.: архівувати файл, вивести на форму пластину, записувати дані на носій, згладжувати краї растрового зображення, керувати завислим рядком, монтувати електронні сторінки); 2) іменникові словосполучення, які вирізняються тим, що в них підпорядковуючим словом є іменник, напр.: а) іменникові словосполучення з залежним іменником у родовому відмінку, а також при підпорядковуючому віддієслівному іменнику, напр.: ефект ретушування, комплекс маркетингу, поверхня візуалізації, пристрій термодруку, термінал користувача, частота відновлення; виведення зображення, виділення меж, відтворення пікселів, калібрування монітора, оброблення зображень, юстування колонок та ін.; б) іменникові словосполучення з залежним іменником та прийменником, напр.: друк за вимогою, копіювання з екрану, компресія без втрат, втрати під час генерування, перетворення для огляду тощо; 3) словосполучення 'іменник + залежний прикметник', напр.: штриховий код, цифрові шрифти, функціональна клавиша, фотоскладальний апарат, фонове оброблення, файловий сервер, просторова роздільність, пошукові таблиці, піксельна глибина, оптичний диск, неповнокодова перфострічка, монохромний дисплей, міжмережевий протокол, магнітооптичний диск тощо.

У дисертаційному дослідженні представлено низку термінів ВПВ, утворених лексико-синтаксичним способом. Суть його полягає в тому, що закінчення та інші показники граматичного значення компонентів синтаксичного словосполучення застигають і зберігаються в новотворі, напр.: рівновіддалення, нанодрук, супердрук, суперкаландр, фотожурнал, фототаймер, фотоелектронний (помножувач), фотовивідний (пристрій), малозумливий (пристрій), іміджсетер та ін. З'ясовано, що такі терміни меншою мірою питома українські, переважно – це запозичення і гібридні форми.

Дослідження видавничо-поліграфічної термінології сучасної української літературної мови кінця ХХ – початку ХХІ століття дало змогу зробити такі висновки.

Аналізована видавничо-поліграфічна термінологія української мови становить організовану систему, що складається з цілої низки тематичних груп, зокрема: назви обладнання видавничих комплексів; назви нових друкарських технологій; назви друкарського й післядрукарського обладнання; назви програм, розроблених для цифрового друку тощо.

У сучасній видавничо-поліграфічній термінології дотепер функціонують терміни, що виникли ще в давні часи, а це, на нашу думку, підтверджує стабільність цієї терміносистеми.

У 90-их роках ХХ – на початку ХХІ століття відбувається бурхлива модернізація поліграфічних підприємств та видавництв, зумовлена швидким розвитком науки й техніки, що спричинило виникнення великої кількості нових термінів ВПВ. Проведена наукова розвідка дала змогу виявити, що на творення зазначених мовних одиниць впливають як екстралінгвальні, так і внутрішньомовні чинники.

Відібраний матеріал дозволив провести спостереження над тим, як активно нині входять в УВПТ терміни з комп'ютерної галузі, що зумовило формування окремої терміносистеми інформаційних технологій. З'ясовано, що склад УВПТ інтенсивно поповнюється також і термінами з інших галузей науки й техніки, зокрема: економічними, технічними, хімічними та ін.

Виявлено, що впродовж зазначеного часового періоду найбільше збагатилися новотворами такі термінополя: видання; редакційно-видавничі процеси; додрукарські видавничі процеси; процеси поліграфічного виробництва; способи друку; брошурувальне й оздоблювальне виробництво; виробництво окремих видів друкованої продукції.

Результати дослідження дали підставу стверджувати, що термінологічна система видавничо-поліграфічного виробництва в українській мові є надзвичайно різноманітною за структурою, походженням та функціонуванням.

Аналіз структурної характеристики УВПТ засвідчив: багатоконпонентні нові видавничо-поліграфічні терміни представлені у кількісному вимірі приблизно такою ж мірою, як і одноконпонентні. Значна частина з них є двоконпонентними (майже кожен третій новостворений термін), кожен десятий новотвір – триконпонентний. Відбувається недостатнє, на наш погляд, адаптування термінів до норм української літературної мови внаслідок стрімкого входження запозичених елементів, трансформованих позначень, пов'язаних із широким застосуванням інноваційних технологій та технічним розвитком галузі.

За походженням серед УВПТ виокремлено питомо українські одиниці, а також терміни, що поєднують у собі українські елементи та запозичення (різні його види). Зафіксовано сленгове вживання термінів як початковий варіант використання у професійному мовленні.

Найсуттєвішу частину поповнення (приблизно 60 відсотків) становлять запозичення. Проведене нами дослідження підтверджує наявність значного прошарку термінів, які ввійшли в професійну мову видавців та поліграфістів з англійської мови (англізми становлять приблизно 70 відсотків). Нові терміни-іменники УВПТ становлять 45,53 відсотка від загальної кількості досліджених одиниць.

У процесі студіювання видавничо-поліграфічних термінів визначені основні способи їх творення: лексико-семантичний, морфологічний, синтаксичний та лексико-синтаксичний, а також найбільш продуктивні моделі. Представлений матеріал уможливив висновки про те, що терміни УВПТ активно творяться суфіксальним, префіксальним, префіксально-суфіксальним способами, осново- і словоскладанням та абрєвіацією, вагому частку займає синтаксичний та лексико-синтаксичний словотвір.

Головною особливістю функціонування досліджуваних нових термінів є те, що вони, за нашими спостереженнями, будучи значною мірою запозиченими або комбінованими, активно входять у мовлення як фахівців відповідної галузі, так і широкого загалу споживачів ВПВ, а також представлені у фахових друкованих виданнях.

Результати проведеної наукової розвідки є важливими для розв'язання теоретичних та практичних проблем термінотворення. Вони відкривають перспективу для подальших студій у цій галузі. Фактичний матеріал може бути використаний для укладання нового словника зазначеної термінології. Рекомендації, висловлені в роботі, сприятимуть нормалізації вживання нового масиву УВПТ, а також спонукатимуть відповідних фахівців до праці над створенням потужного корпусу питомо українських видавничо-поліграфічних термінів засобами сучасної української літературної мови.

СПИСОК ОПУБЛКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

- ✓✓ 1. Медведь М. М. Динамічні процеси у видавничо-поліграфічній термінології кінця ХХ – початку ХХІ століття / М. М. Медведь // Наукові праці Національної бібліотеки ім. В. І. Вернадського : збірник наук. статей. – К., 2012. – Вип. 34. – С. 144–149.
- ✓✓ 2. Медведь М. М. Неологізми в словниковому складі української видавничо-поліграфічної термінології / М. М. Медведь // Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії : зб. наук. праць Рівненського державного гуманітарного університету. – Рівне – Острог, 2012. – Вип. 20 (2). – С. 107–110.
- ✓✓ 3. Медведь М. М. Неологічна характеристика лексико-семантичних явищ у сучасній українській видавничо-поліграфічній термінології / М. М. Медведь // Функціональна лінгвістика (науковий журнал). – Симферополь : Крымский республиканский институт последипломного педагогического образования, 2012. – №4. – С. 14–16.
- ✓✓ 4. Медведь М. М. Неологічний вплив комп'ютеризації на розвиток видавничо-поліграфічної термінології (80–ті рр. ХХ – початок ХХІ століття) / М. М. Медведь // Мова і культура (науковий журнал). – К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2012. – Вип. 15. – Т. V (159). – С. 46–51.
5. Медведь М. М. Неологічний вплив на розвиток української термінології видавничої справи та поліграфічного виробництва кінця ХХ – початку ХХІ століття / М. М. Положин, М. М. Медведь // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Філологія. Соціальні комунікації. – Вип. 1(29). – Ужгород : Говерла, 2013. – С. 253–257.
- ✓✓ 6. Медведь М. М. Неотермінологічна взаємодія видавничо-поліграфічної галузі та суміжних із нею галузей науки і техніки / М. М. Медведь // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Філологія (мовознавство) : збірник наукових праць / (гол. ред. Н. Л. Іваницька). – Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2013. – Вип. 18. – С. 181–186.

7. Медведь М. М. Про статус нового слова в сучасній лінгвістичній теорії / М. М. Медведь // Мова і культура (науковий журнал). – К. : Видавничий Дім Дмитра Бурого, 2011. – Вип.14. – Т.V(151). – С. 153–158.
8. Медведь М. М. Сучасний стан розвитку видавничо-поліграфічної терміносистеми : неологічний аспект / М. М. Медведь // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Філологічні науки. Мовознавство. – Луцьк, 2012. – № 23 (248). – С. 206–210.
9. Медведь М. М. Шляхи поповнення неологізмами сучасної української видавничо-поліграфічної термінології / М. М. Медведь // Наукові записки. Серія «Філологічна» : зб. наук. праць. – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. – Вип. 24. – С. 51–53.
10. Медведь М. Н. Некоторые особенности процесса вхождения новых терминов в язык полиграфистов / М. Н. Медведь // Материалы III международной научно-практической интернет-конференции (Астраханский государственный университет, 26 февраля – 26 апреля 2013 г.) «Современная филология в международном пространстве языка и культуры». – Астрахань, 2013. – С. 63–65.
11. Медведь М. Н. Новые термины полиграфического производства и экстралингвистические причины их появления с позиции социолінгвістики (на примере русского и украинского языков) / М. Н. Медведь // Духовно-нравственные ценности современного общества : междунар. сборник науч. статей. – Научно-издательский центр «КОЛЛОКВИУМ» (Россия), L&L Publishing (США), 2013. – С. 121–124.

АНОТАЦІЯ

Медведь М.М. Структура, семантика і функціонування термінів видавничо-поліграфічного виробництва у сучасній українській літературній мові. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.01 – українська мова. – ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». – Івано-Франківськ, 2014.

Дисертація присвячена дослідженню структури, семантики і функціонування термінів видавничо-поліграфічного виробництва в сучасній українській літературній мові. Комплексний підхід до вивчення української видавничо-поліграфічної термінології кінця ХХ – початку ХХІ століття базується на теоретичних положеннях і методологічних принципах сучасного мовознавства. Встановлено витoki видавничо-поліграфічної термінології, виявлено екстра- та інтралінгвальні чинники, що впливали на її стрімке поповнення, а також представлено її сучасну класифікацію за походженням. На основі аналізу фактичного матеріалу (картотека нараховує понад 1200 термінів) репрезентовано основні структурні моделі творення нових видавничо-поліграфічних термінів, виявлено сфери їхнього функціонування в мові та з'ясовано взаємозв'язок із термінами інших галузей науки й техніки.

Ключові слова: видавничо-поліграфічна термінологія, видавничо-поліграфічний термін, видавничо-поліграфічна терміносистема, новий термін, функціонування, запозичення, творення термінів.

АННОТАЦИЯ

Медведь М.Н. Структура, семантика и функционирование терминов издательско-полиграфического производства в современном украинском литературном языке. Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.01 – украинский язык. – ГВУЗ «Прикарпатский национальный университет имени Василя Стефаника». – Ивано-Франковск, 2014.

Диссертация посвящена исследованию структуры, семантики и функционирования терминов издательско-полиграфического производства в современном украинском литературном языке. Комплексный подход к изучению украинской издательско-полиграфической терминологии конца ХХ – начала ХХІ века базируется на теоретических положениях и методологических принципах современного языкознания и осуществлен на материале справочной, научной, учебной литературы, научно-технических публикаций, современных научных и периодических отраслевых изданий, технических инструкций, электронных ресурсов сети Интернет.

В первой главе освещены актуальные проблемы лингвистического изучения статуса *нового* в лингвистической теории языка. Сквозь призму лингвистических исследований, в которых раскрыто содержание понятий «термин» и «новый термин», установлены основные пути и способы терминообразования.

Во второй главе определены экстра- и интралингвальные факторы, влияющие на образование терминов. Проанализированы истоки современной издательско-полиграфической терминологии, указано влияние научно-технического прогресса на развитие издательской отрасли в целом и ее терминологии в частности. Выявлена взаимосвязь издательско-полиграфической терминологии с новообразованиями в других отраслях науки и техники.

В третьей главе исследуется специфика образования издательско-полиграфических терминов конца ХХ – начала ХХІ века. Представлена классификация издательско-полиграфических терминов по происхождению, установлены собственно украинские термины и заимствования из других языков, среди которых первенство принадлежит английскому языку. Выявлены также комбинированные (гибридные) термины, термины-интернационализмы, кальки. Определены сферы функционирования терминов издательско-полиграфической отрасли.

При рассмотрении основных структурно-семантических и словообразовательных особенностей новой терминологической лексики выявлены наиболее продуктивные модели образования издательско-полиграфических терминов. Широко исследуется морфологический способ образования издательских и полиграфических терминов, а именно: словообразовательные модели мотивированных имен существительных, имен прилагательных, глаголов, осново-, словосложение и аббревиация. Установлено образование новых издательско-полиграфических терминов при помощи лексико-семантического, синтаксического и лексико-синтаксического способов словообразования.

Результаты исследования свидетельствуют о том, что образование издательско-полиграфической терминологии охватывает широкий спектр языковых ресурсов и успешно продолжается до сих пор. Причиной появления нового термина остается реакция на новое в издательском процессе: технологические инновации, новое оборудование, новые информационные программы. Установлено, что современная украинская издательско-полиграфическая терминосистема, наряду с собственными ресурсами, обогащается также за счет заимствования терминов из других областей науки и техники, в частности из области информационных технологий.

Ключевые слова: издательско-полиграфическая терминология, издательско-полиграфический термин, издательско-полиграфическая терминосистема, новый термин, функционирование, заимствования, образование терминов.

ABSTRACT

Medved' M.M. Structure, Semantics and Functioning of Terms of Publishing-Polygraphic Production in Modern Ukrainian Literary Language. – Manuscript.

Dissertation for the Scholarly Degree of Candidate in Philology. Speciality 10.02.01 – Ukrainian Language. Vasyl Stefanyk State School for Higher Education "Precarpathian National University". – Ivano-Frankivsk, 2014.

The thesis deals with the study of structure, semantics and functioning of terms of publishing-polygraphic production in Modern Ukrainian Literary Language. The complex approach to the research of the Ukrainian publishing-polygraphic terms of the end of the 20-th – the beginning of the 21-st century is based on the theoretical statements and methodological principles of modern linguistics. The sources of publishing-polygraphic terminology have been ascertained, the extra- and intralinguistic factors that influenced its rapid replenishment in the indicated period have been revealed. Its modern classification has also been suggested as far as its origin is concerned. On the basis of the empirical material analysis (card index contains more than 1200 terms) basic structural models of forming new publishing-polygraphic terms have been represented, the spheres of their functioning in language have been revealed, the interconnection with the terms of other branches of science and engineering have been ascertained.

Keywords : publishing-polygraphic terminology, publishing-polygraphic terms, publishing-polygraphic terminological system, a new term, functioning, loanword, term formation.